

చిన్ననవల ౧

వాలి ౨౦౬ సుబాత

తెలుగు వాణి

శ్రీకృష్ణ శర్మ

1768

ఇది మొదలు

★

A VEERAI AH CHOUKAR

No 1

జనసామాన్యమునందు జాతీయసంస్కారము కలుగుటకు

★

బుద్ధవరపు సూర్యనారాయణమూర్తి

1-00

అన్నిహక్కులు గ్రంథకర్తవి
మొదటికూర్పు-1000ప్రతులు

శ్రీనివాసపెర్రిస్, కాజుమండ్రి

జనవరి 20, 1942.

“ఖద్దరు బట్టలు కట్టండి
గాంధీసేవ చెయ్యండి
గాంధీరాట్నము వడకండి”

అని ఎగురుచు పాడుచున్నాడు రాజారావు వీధిఅరుగు
మీద. ఏగూటిచిలుకకు ఆగూటిపలుకు !

సత్యనారాయణగారు వీధిమధ్యపు తిరుగునప్పటికి రాజా
రావు చూచెను. ఆయన దగ్గరకు రాగానే “నాన్నగారూ!
వందనములు” అని తనచిన్నిచేతులు రెండు జోడించి నమస్క
రించెను. సత్యనారాయణగారు చిరునవ్వునవ్వుచు కుమారు
నెత్తుకొని ముద్దాడుచు నింటిలోనికి దీసికొనిపోయిరి.

‘తండ్రికొడుగు లిద్దఱు ఎక్కడ నుండి రాక’ అని కమ
లమ్మగారు సవ్యమోముతో కుర్రవాని నెత్తుకొనుటకు
చేతులు చాచెను. చిట్టిబాబు తల్లిచంక కెక్కి ‘అమ్మా!
నాన్నగారికి వందనములు చెప్పేనే?’ అనెను.

‘సీవు మంచివాడవు నాన్నా! అమ్మ చెప్పినట్లు వింటావు,
అనికడి తల్లి.

‘అమ్మాయి ఏదీ?’ అన్నారు సత్యనారాయణగారు.

‘చదువుకుంటోంది’ అన్నది కమలమ్మగారు.

సత్యనారాయణగారు తమగదిలోనికి బోయి లాల్చీ,
కందువా తీసివేసి చిలకకొయ్యకు తగిలించి కుర్చీలో
 కూర్చుండిరి.

గదిలో కూర్చుండి చదువుకొనుచుండిన స్వరాజ్యము తండిగారివంక నొకసారి చూచి మఱల పుస్తకము వైపు చూచుచుండెను.

‘ఏమిటమ్మా! దీక్షగా చదువుతున్నావు’ అని సత్యనారాయణగా రడిగిరి.

‘స్త్రీలు-గృహపరిశ్రమలు’ అనే పుస్తకం అండి’ ఇంతలో రాజారావు ఆగదిలోనికి వచ్చెను.

‘నాన్నా!’

‘ఏమి నాన్నా!’

‘నాకు అక్షరాలన్నీ వచ్చే శాయండ్రి అమ్మగారిమూలాన్ని’ ‘ఉహూ!’

‘నిండుసున్న, అరసున్న, నిలువుగీత, అడ్డగీత, ఏటవాలు గీత ఇవి నేర్చుకుని ఏ అక్షరమైన రాసెయ్యొచ్చండీ’ ‘ఉహూ!’

‘నాన్నగారూ! అమ్మ నాకీవేళ మంచి కథ చెప్పిందండీ. అది మీరే రాసేరుట కాదూ.’

‘ఏమికథ నాన్నా అది’

‘మఱి మీరూ కొడతారా?’

‘ఊ’ అని సత్యనారాయణగారు వినుచుండిరి.

అనగనగా ఒకముసలమ్మ టండీ. ఏం. ఆరోజుల్లో ఆకాశం క్రింద కుండేదిట. ఉంటే పాపం ఆముసలమ్మకి ఎవ్వరూ లేరుట. ఒకనాడు ఆముసలమ్మ రాట్నం పడుకుతోందిట.

చంద్రుడు చూచి 'ముసలమ్మా! మాడిగు వచ్చె' నీకు ఆకలి నిద్ర ఉండవు. అస్తమానం రాత్నం, నడకుతూ ఉండొచ్చు అన్నాడుట. ఆమటుకు ఆముసలమ్మ చందమామదగ్గరకు వెళ్ళిపోయిందట. ఇప్పుడు కూడా ఆముసలమ్మ మనకి చందమామలో కనపడుతోందిట, నాకు అమ్మ చూపెట్టింది. వీమండి నాన్నగారూ!

'కథంతా వచ్చేసిందిరా నీకు'

'అ! ఎందుకురాదు! అక్కా! నాకో పెద్దపుస్తకం ఇయ్య నేను చదివేస్తాను!'

'నువ్వు చదవగలవా' అని స్వరాజ్య మడిగెను.

'ఎంతెంత పెద్దపుస్తకాలలో నైనా నేను నేర్చుకొన్న అక్షరాలే ఉంటాయి కాదూ! ఎందుకు చదువరాదు!'

స్వరాజ్యము, తండ్రి నవ్వుకొనిరి. గాజూ వేదో పెద్ద పని తగిలినట్లు గదివదలి వెడలి పోయెను.

స్వరాజ్యము 'నాన్నగారూ! అన్నట్టు సుబ్బన్న బట్టనేసి తెచ్చాడండీ!' అని చెప్పెను.

'ఎన్ని గజాలు వచ్చింది! ఏదీ బట్ట?'

'పండ్రెండుగజాలు! బాగానేశాడండీ!' అని బట్టతెచ్చి యిచ్చెను. సత్యనారాయణగారు చూచుచుండిరి.

'ఈ బట్టంతా మనదొడ్లో ప్రిత్తి మొక్కల దూది మూలాన్ని తయారైందే కాగండీ' అని స్వరాజ్య మడిగెను.

'ఊ! అవును. ఇదికాక ఇంకా దార ముందికాదూ!'

‘అవును. అది మళ్ళీ వేత కిచ్చాము. రెండు పంచెల చాపులు రెండు కోకిలు అవుతుందిట’

‘ఉహూ!’ సరిపోతుందన్నాడా!’

‘ఊ! పదిచెట్లకీ చాలామాది వచ్చిందండీ మనకీ. ఈపడానికి సరిపడాబట్టలు మనకి వచ్చేస్తాయి!’

‘అవును. అందుకనే గాంధీమహాత్ముడు ప్రతియింటా ప్రతిమొక్కలు నాటాలన్నారు. ప్రతిరైతు తనయింటికి కావలసిన ప్రతిని తనపొలంలో పండించుకుని తీరాలన్నారు. ఇద్దరుమొక్క ప్రాధాన్యాన్ని మన దేశస్థు లింకా గుర్తించడం లేదు మఱి’

‘చదువుకున్నవాళ్ళందఱూ ప్రచారం చెయ్యాలన్నారు కాదూ, మీరు’

‘తప్పకుండా. ప్రచారం చెయ్యడమే కాదు, ప్రతిదేశీయుడు, ప్రతిస్త్రీ రాట్నం మీద దారం అధమపక్షం ఒక గంటసేపయినా వడికి తీరాలి’

ఇంతలో రాజారా వాగది లోనికి వచ్చెను.

‘నాన్నగారూ!’

‘ఏంనాన్నా!’

‘తక్కిలి ఎలా ఉంటుందో మీకు తెలుసునా!’

‘తెలియదు గాన్నా!’

‘తక్కిలి బొంగరమునలె ఉండ్రముగ నుండును. దాని కోక ఊవ ఉండును. ఆ ఊవకు చివర ఒకకోక్కముండును. ఆ

ఊచకు క్రిందగా నొక బిళ్ళ యుండును. ఇప్పుడు తెలిసిందా మీకు?

‘తెలిసింది నాన్నా! ఇది తక్కిలీల శమా?’

‘ఔను. అన్నట్టు మిమ్మల్ని అక్కని అమ్మ రమ్మంటోంది బువ్వకి. మళ్ళీ పెసరట్లు చల్లారి పోతాయి. కమ్మగా ఉన్నాయి. అక్క నాన్నగారికి పట్టుపంచియ్యి’

‘నువ్వివ్వ కూడదూ?’ అని స్వరాజ్య మనెను.

‘ఇంతట్లోకే అరిగిపోతా వేంటమ్మా! నా కందితే నేనే ఇస్తాను! పోనీ ఎగురుతానుండు!’ అని ఎగిగెను. కాని అంత లేదు. ‘రోజూ అమ్మ పెరుగే పోస్తోంది. నే నింకా పెరగడం లేదు’ అని రాజారావు చేతులు త్రిప్పుచుండెను,

‘తమ్ముడూ! నీవార్థాపాఠపుస్తకం తెచ్చుకో. మాదగ్గర కూచుని చదువు కుందుగాని’ అన్నది స్వరాజ్యము, రాజారా వాపుస్తకమును తీసికొని వంటయింటిలోనికి బోయెను.

స్వరాజ్యము, తండ్రి భోజనమునకు లేచిరి.

౨

సత్యనారాయణగారు జాతీయవాది. వారు సంస్కృతాంధ్రములయందు పాండిత్యము కలవారు, ఇదికాక వారాంగ్లమున పట్టభద్రులు, హిందీభాషాభ్యాసకులును, వారికి పితా

రితమగు కొంతయాస్తి కలదు. కావున వారు జాతికి ప్రబోధము కలిగించు రచనలను 'హాసి ప్రచురించుచు జాతీయ జీవితమును గడుప నిశ్చయించుకొనిరి. తమపిల్లలు స్వతంత్ర భావములతో జాతికి తోడ్పడుచు, స్వతంత్రజీవితమును గడుపునట్లు తయారుకావలెనని వారిసంకల్పము.

తా మేయే విషయములను బ్రజలకు బోధించుచుండిరో ఆయావిషయములను వారు ముందాచరణ లోనికి దెచ్చెదరు. మనదేశమున వార్ధావిద్యావిధానపు పాఠశాలలు స్వయం ప్రోక్షీయవిధానమున నెలకొల్పబడువరకు విద్యాధికు లీ విద్యా విధానము ననుసరించి తమపిల్లలకు శిక్షణనొసంగవలెనని వారిదృఢనిశ్చయము. కావున దానిననుసరించి వారు 'హిందూస్తానీతాల్మీసంఘము' వారు ప్రచురించిన 'విద్యా పుస్తకర్పి ర్మాణ మను' నాంగ్లగ్రంథమును సమగ్రముగ నర్థము చేసికొని, ఈసందర్భమున విద్యావేత్తలు రచించిన వ్యాసములు, పుస్తకములు మున్నగు సాహిత్యమునంతను జదివి, తమ పిల్లలకై యొక ప్రణాళికను, పాఠ్యగ్రంథములను దయారుచేసిరి. స్వరాజ్యమునకును, రాజారావునకును గూడ వారే స్వయముగా విద్య నేర్పుచుండిరి.

కమలమ్మగారు కాపురమునకు వచ్చునప్పటికి అయిదవతరగతి వరకు మాత్రము చదువుకొనిరి. కాని సత్యనారాయణగా రామెను విద్యావతిగ జేసికొనిరి. సహజముగ కమలమ్మగారు చురుకైనవాగు. తెల్లినైనవాగు. అందుచేత సత్య

నారాయణగారు మొదటిలో కొన్నిచిన్నచిన్నకథలను

1 వ్రాసి యవి యామెకు చదివివినిపించుచు నామెచేతగూడచది

వించుచుండిరి. ఆకథలను చదువగా నామెలో మంచిమార్పు

కలిగెను. సత్యనారాయణగారు రామెకు కాశీమజిలీ కథలు, ²

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి రచనలు, వేంకటపాక్షతీ

శ్వరకవుల నవలలు చదువ నిచ్చుచుండిరి. పిమ్మట నామె

వీరేశలింగముగారి గ్రంథము లన్నింటిని జదివిరి. సత్యనారా

యణగారు వ్రాసిన చిన్నచిన్న పద్యకావ్యములతో నామె

పద్యవాఙ్మయమును జదువ మొదలిడిరి. ఇప్పుడామె తెనుగు

లోని యే యుద్గ్రంథముల నయినను జదువుట, సరళమైన

భాషలో వ్రాయుట, నేర్పరితనముగా మాట్లాడుట నేర్చు

43 కొనిరి. సత్యనారాయణగారు రామెకు వార్ధావిద్యావిధానతత్వ

మును, దానిబోధనాపద్ధతులను దెలియ జేసిరి. అందువలన

నామె రాజారావునకు జదువు చెప్పగలుగుచుండిరి. స్త్రీలు

చదువుకొనుటవలన గలుగు మంచిప్రయోజనము లన్నియు

నాయుంట నెరవేరుచున్నవి.

ఇంటిపనులను జక్కపెట్టుకొని తమపిల్లలకు విద్యా

బుద్ధులు గరపి సత్యనారాయణగారి సహధర్మచారిణియై కమల

మ్మగారు స్త్రీజాతికి మేల్బొంతి యైరి. కమలా సత్యనారాయణ

గారలిద్దరు ప్రాణస్నేహితులవలె మెలంగుదురు. సత్యనారా

యణగారు తమ యాశయముల కనుగుణ్యముగా తనభార్యకు

చక్క దిద్దుకొనుటవలనను, ఆదంపతు లిర్వురొకరి నొక

రథము చేసికొన గలుగుట వలనను వారి మధ్య నెట్టి తగవు లకు కారణమే లేదు. ఏదైన నొక విషయమును కమలమ్మ గారు భర్తకు దెలియ జేయ బోవు నపుడు 'నేను కూడ నీవిషయమే చెప్పదలచు కొంటి' నని సత్యనారాయణగారు మారు పలుకు చుందురు.

క్రిందటి వైశాఖమాసమునందు స్వరాజ్యమునకు రజన్వ లానంతరవివాహము జరిగినది. సత్యనారాయణగారు పెండ్లి కుమారుని పెదుకుటలో మంచి చమత్కారము చేసిరి. ఆయన వక్త. ఒకనా డాయన విద్యార్థుల సభలో 'పెండ్లి యాదర్శము'లను గుఱించి యుపన్యసించిరి. సుందర మను నొక కళాశాలవిద్యార్థి వారి యుపన్యాసమును విని వారితో పరిచయము కలుగ జేసి కొనెను. ఆనాటికి తమయింటికి రావ లసిన దని సుందరము సత్యనారాయణగారిని కోరెను. వారం గీకరించిరి.

సుందరము జాతీయభావములు కలవాడు. అతడు సత్య నారాయణగారివ్యక్తిత్వమున కబ్బుర పడెను. సుందరము తండ్రి మాధవరావుగారు. తల్లి రవణమ్మగారు. మాధవ రావు గారికిని సత్యనారాయణగారికిని పరిచయ మేర్పడెను. మాటలసందర్భమున సత్యనారాయణగారి కుటుంబవిషయ ములు మాధవరావుగారికి దెలియవచ్చెను. పెండ్లియీడుగల పిల్ల యున్నదని రవణమ్మగారు విని కుమారుని చూడబంపు డని మాధవరావుగారితో ననెను. సత్యనారాయణగారు పిల్ల

మొదటి.

వాని నడవడి పారి సంప్రదాయమును లోలోస మెచ్చు
కొనిరి. మాధవరావుగారు పెండ్లివిషయమును బ్రస్తావనకు
దెచ్చిరి. వారు పిల్లను జూచుకొనుటకు దమకుమారుని బంపు
మనిరి. మరునాడు సుందరము సత్యనారాయణగారితో
నరిగెను.

సత్యనారాయణగారు తనయింటివారితో నాత డొక
స్నేహితుని కుమారు డని మాత్రము చెప్పిరి. సత్యనారాయ
ణగారి కోరికపై సుందర మాయింట మూడుదినము లుండెను.
సత్యనారాయణగారి కుటుంబజీవితవిధానము, స్వరాజ్యము
సుగుణసంపద, ఆమె తెలివి, సుందరము నాకర్షించెను. సుంద
రమును స్వరాజ్యమును సత్యనారాయణగారి సమక్షమున
సెన్నోవిషయములను మాట్లాడిరి. స్వరాజ్యమునకు సుందర
ముపై ననురాగము కుదిరినది. సుందరము తిరిగి యింటికి
వెళ్ళిపోవునాడు సత్యనారాయణగా రాతని గుఱించి చెప్పి
కమలమ్మగారితో మన కాబోవు నల్లుడనియు స్వరాజ్యముతో
నీ యాజన్మమిత్తుడనియు ననిరి. కమలమ్మగారు మురిసిరి.
స్వరాజ్యము సిగ్గుతోగూడిన గాంభీర్యమును వహించెను.

వివాహప్రయత్నములు సాగినవి. పెండ్లికి కట్నములు కాని
కానుకలు కాని హజరుకాలేదు. వేదమును బాగుగా చదివిన
యొక సంస్కారి పెండ్లికలాపమంతయు తెనుగు వచనములో
నడపెను. మంత్రములు మాని యేమో గుసగుసలు సాగు
చున్న వని కొందఱు మొదట ననుకొనిరి కాని అనుష్ఠముల

యర్థమంతయు దేటతేల్లముగ దెలియునట్లు చెప్పటవలన కడ కందఱును సంతసించిరి. ఆమంత్రములయర్థమును స్వరాజ్యము సుందరములు శ్రద్ధాభక్తులతో విని హృదయగతము జేసికొనిరి.

ఈ పెండ్లికి పృథావ్యమమేమియు జరుగలేదు. మగపెండ్లివారి టెక్కలు కాని, ఆడుపెండ్లివారి 'వంగివంగి సలాములు' కాని యీ పెండ్లిలో నెవ్వరును ప్రదర్శింపలేదు. మధుపర్కముల కొంగుకొంగు ముడివేసికొని కళ్యాణపుబాట్టు కళతో, హరితకర్పూరపుదండల యందముతో, బుగ్గచుక్కలతో కాళ్ళపారాణులతో, పెండ్లిపెద్దలకు స్వరాజ్యము సుందరములు నమస్కరించిరి. క్రొత్తదంపతుల శిరస్సులమీద పడిన పచ్చని అక్షతలు, పెండ్లి పంకిరిని వ్రేళ్ళాడు మామిడి తోరణములు మఱు మఱుల వీరి యింట దర్శన మీయవలెనని యనుకొనుచు నట్లే నిలచి పోయినవి.

3

రాజారావు 'అక్కా బావాచ్చేడే' అన్నాడు గదిలోనికి పరుగెత్తుకొనివచ్చి.

'ఉత్తడీ నువ్వు రోజూ ఇలాగే అంటావు' అని స్వరాజ్య నెను.

‘నిజం. నామాట ఇంకెప్పుడూ సమ్మకు లేకపోతే’

స్వరాజ్యము గదిపొడిచి వీధివనా గాలోనికి వచ్చెను. సుందరము బండివానిచేత సామాను లోపల పెట్టించుచుండెను.

స్వరాజ్యమీ వలకు వచ్చుసరికి సుందరము చూచెను. ఇరువురి చూపులును కలసకొన్నవి. స్వరాజ్యము సిగ్గుతో లోనికి వెళ్ళిపోయినది. తల్లివద్దకు వెళ్ళి ‘అమ్మా! వచ్చారే?’ అన్నది.

‘ఎవరిమ్మా?’ అన్నారు కమలమ్మగారు. స్వరాజ్యము సిగ్గుచేత చెప్పలేదు. కమలమ్మగారు గ్రహించిరి. వెంటనే వీధిలోనికి వెళ్ళిరి. అల్లుడు చూచి కాళ్ళకడుగుకొనుటకు నీళ్ళిచ్చి కుశలప్రశ్నలను వేయించుండిరి. ఇంతలో సత్యనారాయణగారు వచ్చిరి. ‘ఏమోయ్! ఎప్పుడు వచ్చావ్. అమ్మగారు నాన్నగారు క్షేమమా!’ అన్నాడు. ‘చిత్తము’ అని సుందరమనెను. ‘లే భోజనానికి వేళ అయింది. 10 గంటల బండికి వచ్చేవా’ అన్నారు. ‘అవునండి’ అనెను సుందరము. ‘బావగారూ! ఇదిగోనండి పట్టుపంచె’ అని రాజారావు సుందరమునకు పట్టుపంచెను తెచ్చియిచ్చెను. సత్యనారాయణగారు సుందరమును భోజనమునకు లేచిరి. రాజారావు పారి సహపంక్తికి హాజరయ్యెను. వారు భోజనమునకు వెళ్ళినతరువాత స్వరాజ్యము సామానునంతయునుదెచ్చి గదిలోపెట్టెను.

సుందరము భోజనముచేసి పచ్చనప్పటికి స్వరాజ్యము గదిలో కూర్చుండి చదువుకొనుచుండెను. అతడు గదిలోనికి రాగానే ఆమె లేచి నిలువబడెను.

‘ఆపుస్తకం ఏమిటి?’

‘రానుచంద్రవిజయము’

‘ఓహో! చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు వ్రాసినది.’

స్వరాజ్య మవునన్నట్లు తలయూపినది. సుందరము దుస్తులను వేసికొనుచుండెను. స్వరాజ్యము గదివిడచి వెళ్లుచుండెను.

సుందరము ‘భోజనాచికా! భోజనం అయ్యాకా మళ్ళీ దర్శనం ఉండదా?’ అనెను. స్వరాజ్యము సప్రసాద తలయూపి వెడలిపోయెను. సుందరము ఆంధ్రపత్రిక చదువుకొనుచు పడక కుర్చీలో కూర్చుండెను. అది ముగించి అతడు మేజాబల్ల మీది పుస్తకములను తిరుగవేసెను. ఆబల్లమీద కొన్ని హిందీ పుస్తకములు, ఒక తెలుగు నిఘంటువు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు వ్రాసిన వేయిపడగలు, ఆంధ్రప్రదేశ్ శాసనము పుస్తకములు, రామప్రోలు సుబ్బారావుగారి ‘జడకుచ్చులు’ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారి ‘మాలపల్లె’ ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారి ‘తెనుగువీణ’ అనుపుస్తకము లున్నవి. అతడు పుస్తకముల నన్నింటిని మఱల పేర్చి, హిందీ బాలబోధినిని తీసి చదువుచుండెను.

ఇంతలో రాజానావా గదిలోనికి వచ్చెను.

‘ఏమిటండీ బాసగారు చదువుచున్నారు? హిందీయా?’

‘ఔను’

‘మాలక్క పెద్ద పుస్తకాలు చదువుతుంది. మాలమ్మకి నాన్నగారికి కూడా వచ్చు హిందీ’

‘ఏమిటా! బావగారి దగ్గర గొప్పలు చెప్తున్నావు’ అనుచు స్వరాజ్యము గదిలోనికి వచ్చెను.

‘అక్కా! బావగారు పొందీ చిన్నపుస్తకం చదువుతున్నా శే!’

‘నువ్వుచదివావు లెద్దా పెద్దపుస్తకాలు’ అన్నది స్వరాజ్యము. రాజారావు గదివదిలి వెడలిపోయెను.

‘ఇప్పుడే వస్తానుండండి’ అని స్వరాజ్యము గదివిడచెను. తల్లివద్దకు వచ్చెను. రాజారావు ‘ఇప్పుడే బావగారికి ఫలహారం తయార్చే పోతోంది’ అనెన కనాలమ్మగారు ‘అమ్మా! అతనొక్కడూ ఉంటాడు. నువ్వు వెళ్ళు’ అనిరి.

‘ఏమమ్మా! మీఅల్లుడికి భయమా?’

‘అదికాదే! ఇద్దఱు కూచునీ ఏదో చనువుకోవడ మో మాటలాడుకోడమో.’

స్వరాజ్యము తనగదికివెళ్ళెను. రాజారావు తల్లిదగ్గర కూర్చుండి బంగాళాదుంపల బజ్జీలు చిచూచుచుండెను.

స్వరాజ్యము గదిలోనికి వెళ్లునప్పటికి సుందరము గదిలో పచారు చేయుచుండెను. ‘ఏంచేస్తున్నారు?’ అందిస్వరాజ్యము.

‘స్వరాజ్యం ఎలావస్తుందీ అని ఆలోచిస్తున్నాను’

‘ఇప్పుడు తెలిసిందా! ఇలా మెల్లగా నవ్వుతూ పలకరిస్తూ వస్తుంది’

‘ఆ! ఇప్పుడు తెలిసింది. నీలాగే గృహిణులందఱు భర్తలకి కలిసివస్తే అప్పుడు వస్తుంది స్వరాజ్యం అనదే శాసకి’

‘ఇదా! మీరు స్వరాజ్యాన్ని సంపాదించుకున్నారు. కాబట్టి మనదేశానికి స్వరాజ్యం వచ్చేపూర్వం ఆలోచిస్తున్నారా ఇంక?’

‘స్వరాజ్యాన్ని నేను సంపాదించలేదు. స్వరాజ్యమే నా స్నేహాన్ని కోరింది’

‘అలాగా! అయితే స్వరాజ్యంమీద మీకు స్నేహభావం ఉండదా?’ అంది ఆవేగంతో.

సుందరము ఆమె హృదయమును వెంటనే గ్రహించెను.

‘నాకు కావలసిందే స్వరాజ్యము. నాదేశానికి కావలసిందీ సంపూర్ణ స్వరాజ్యమే. నాకు స్వరాజ్యంకో కాక పోతే ఇంకెవరితోటి స్నేహం.’ స్వరాజ్యము ముఖమున మందహాసరేఖలు పొడచూపినవి.

సుందరము కుర్చీమీద కూర్చున్నాడు. స్వరాజ్యమును కూడ కూర్చుండ మనెను. సుందరము ‘నాకు హిందీ నేర్పాలి ఈపదిరోజులలోను. ఏం. నాకు లిపివచ్చును.’

‘నేనే మీకు నేర్పడం’

‘తప్పేముంది మనమిద్దరము స్నేహితులమే కాదూ!’

‘మీయిష్టం మఱి’

ఆంధ్రాంగ్లవ్యాకరణజ్ఞానము బాగుగా నుండుటచే సుందరమునకు హిందీభాషాభ్యసనము కష్టముకాదు. ఒక నిమిషము వ్యాకరణము దగ్గర నుంచుకొని, అతడే స్వయముగా చదువుకొనగలడు. స్వరాజ్యము సుందరము కలసి మూడుగంటల

వరకు హిందీ-చదివిరి. 'మేవాక్ పతనము'ను స్వరాజ్యము కొంతచదువగా సుందరము విని యర్థముచేసికొన గలిగెను.

'బావగారూ! దయచెయ్యండి. ఫలహారానికి' అని రాజారావు వచ్చెను.

'ఉండండి నేనిక్కడకే తెస్తాను' అని స్వరాజ్యము వెళ్లెను.

'బావగారూ! మీకు బంగాళాదుంపలబట్టలు ఇష్టమేనా?'

'ఉహూ'

'మఱి మాలక్క అమ్మతో చెప్పి చేయించిందే?'

స్వరాజ్యము బజ్జీలు, రెండురేగిపల్లవడియాలు, నారింజ కాయతొనలు, మంచినీళ్ళు తెచ్చి బల్లమీద నుంచి "ఉహూ" అనెను.

'రా నువ్వుకూడా'

'మీరు తినండి'

'ఇదే నేమిటి స్నేహం అంటేమఱి'

స్వరాజ్య మింటిలోనికి వెళ్లి యింకొక రెండుపల్లెములతో ఫలహారము తెచ్చెను. ముగ్గురు కలసి యారగించిరి. సాయం కాలము సుందరము, స్వరాజ్యము, రాజారావు, సత్యకారా యణగారు, కమలమ్మగారు పికారునకు వెళ్లిరి. ఇట్లుచేయుట యాకుటుంబమున కలవాటు.

ప్రతిపండుగకు అల్లుం డ్రెత్తవారి యిండ్లకేగుట యా బహుమతి కావలయును, ఈకోరిక తీర్చవలయు నని గద్దించుట కొఱకు కాదని సుందరము నమ్మిక. ఎందరో మామగార్లు తమయాస్తుల నన్నిటి నమ్మియు నల్లుండ్ర కోరికలను దీర్చలేక పోయిరి. ఇందుచేతనే ఆడపిల్లలు కలుగుట యంతటి కష్టము, అంతసీచము లేదను భావము వ్యాపించినది. పవిత్రమైన వివాహధర్మమును ధనసంపాదనతో ముడిపెట్టుట చాల తప్పనియు, పురుషుడు తనభార్యను సంపాదించుకొను నప్పుడు తనజీవితమందు తనతోపాటొకధర్మమును నెరవేర్చగలుగు ఆస్తన్నేహితునివంటి యువతిని వెదకుకొనవలయు ననియు, నట్టియువతిని తనకు లభింప జేసినందుకు, ఆమె తల్లిదండ్రుల కతడే మిక్కిలి ఋణపడి యుండు ననియు, నిండువలన నత్త మామలను ధనముకొఱకు పీడించుట ఘోరమనియు సుందరము వాదము.

సంక్రాంతి పండుగ పదిదినము లున్నదనగా రావలయు నని సత్యనారాయణగారు కోరుటవలన నతడు వచ్చెను. కాని పండుగకు పదిరోజులు ముందు వచ్చి యత్తవారియింట తిష్టవేసి తిని నిద్రవోవుట యతని యుద్దేశముకాదు. గృహస్థాశ్రమధర్మమును స్వీకరించుటకు ముందు భార్యాభర్తలు పరస్పరము కలసి మెలసి మసలుట పలన నొకరియందొకరి కనురాగ మేర్పడునని, ఒకరి నొకరు బాగుగా నర్థము చేసికొన

గలరని, యంగు వలన వారిరువురు ప్రశాంతజీవితమును గడు
పగలరని సత్యనారాయణగారు చెప్పినమాటలు సుందరము
హృదయమున నాటెను. అతడు స్వరాజ్యము నర్థముచేసికొను
టకు ప్రయత్నము చేయుచున్నాడు. ఆమె అభిరుచులను, ఆమె
యిష్టానిష్టములను అతడు తెలిసికొనుచున్నాడు.

సుందర మాయింటిలో నాధిక్యత కల యల్లునితనముతో
మెలగుటలేదు. స్వరాజ్య మతని స్నేహితురాలు. అతడు
వారి యందఱితోపాటుదయముననే లేచును. స్నానసంధ్యా
దికములు నిర్వర్తించును. వారందఱితో కలసి యుదయము
ననే రాత్నము మీద దారము తీయును. అది సత్యనారాయ
ణగారి కుటుంబమున కలవాటే కదా!

పిమ్మట స్వరాజ్యము, తాను సారస్వతగోష్ఠి, పత్రికాపఠ
నము చేయుదురు. వివిధజాతీయసమస్యలు, దేశీయవిదేశీయ
పరిస్థితులనుగుఱించి వారు చర్చించురు. ఈచర్చలలో సత్య
నారాయణగారు, కమలమ్మగారునుకూడ పాల్గొందురు.
సాయంకాలము వీరందఱును గలసి పికారునకు వెడలి నప్పుడు
ప్రకృతिसందర్భములో నారు తస్మయత్వము నొందుదురు.
సరళమైన పద్యకావ్యమును స్వరాజ్యము చదువుట కవిహృద
యము నర్థముచేసికొని సవిమర్శచేయుటవారి సాయంకాల
కార్యక్రమము.

ఒకనాడు సాయంత్రము సత్యనారాయణగా రేదో పని
మీద వెడలిరి. వాహ్యళికి బోవు వేళయైనది. స్వరాజ్యము
సుందరముతో 'ఈవేళటికి మీరువెళ్ళండి' అనెను.

‘ఏం’

‘ఎవరేనా చూస్తే ఏమనుకుంటారు. మొగుడుతో కలిసి
షికారెడుతోందమ్మా అని—

‘మహీ రోజూ వస్తున్నావుగా’

‘రోజూ మాఅమ్మ, మానాన్న ఉన్నారు’

‘ఓహో తల్లిదండ్రులచాటు పిల్లవు! కాని ఒక్కసంగతి
మటుకు జ్ఞాపకం ఉంచుకో. నేను నీకు రోజూ చెపుతూనే
ఉన్నాను. మన మిద్దరము స్నేహితులము. నీవు నన్ను పెళ్ళా
డినంత మాత్రాన నాముందు నీవేమి తక్కువ దానవుకావు.
నాతో నీ వన్నివిషయములలోను మసలవచ్చు. మనయిద్దరి
బాగుకీ సంబంధించిన విషయములలోను, మనం తలపెట్టిన
ఇతర కార్యాలలోను మనిద్దరికీ సమానభాద్యత ఉంది. ఇది
నేను నీకు క్రొత్తగా కలగజేసిన స్వాతంత్ర్యం అని నే నను
కోను, ఈస్వాతంత్ర్యాన్ని నీకు కలగజేసేవాడిని నేనేననికానీ,
నీకిటువంటి స్వాతంత్ర్యం యివ్వడం మూలాన్ని నేను గొప్ప
వాడనని అనిపించు కుంటానని కాని నే ననుకోను. పురుషుల
దగ్గరనుంచిస్త్రీలు స్వాతంత్ర్యం సంపాదించేస్థితిలోనేమన దేశం
ఉంటే మన దేశం స్వాతంత్ర్యం సంపాదిస్తుందంటే అర్థమేమి
టి? ఈస్వాతంత్ర్యం సంపాదించేది పురుషులేనా? అయితే అప్పుడు
స్త్రీ లే స్థానంలో ఉంటారు? స్త్రీస్వాతంత్ర్యం అనేమాట మన
భారతీయ భాషల్లో స్త్రీభాద్యత, స్త్రీధర్మము అని మారి
పోవాలి. మనదేశములో స్త్రీ లెంతవరకు పురుషులతో

సమానమైన భాద్యతలని నిత్యజీవితంలో నెరవేర్చలేరో అంత
వరకు మనజాతి అభ్యుదయాన్ని పొందలేదు. ఈచిన్నవిష
యానికి ఈఉపన్యాస మేమిటని అనుకుంటున్నావేమో? అది
కాదు. ముందు ముందు నాభావితీవితంలో నీతోడ్పాటు
నేను వాంఛిస్తున్నాను. మనం ఇద్దరము అగ్ని సాక్షిగా ఒకరి
కొకరు సాయపడి జీవనూత్రని సాగిద్దామని దీక్ష పూనాము.
మనకరస్పరసహకారంకాదనే మన జీవితపరమావధి ఆధార
పడి ఉంటుంది. నీవు నాకెంత ప్రాణస్నేహితురాలవైతే, నేను
నీకెంత ప్రేమాన్నదండనైతే, మనం అంత సుఖజీవితాన్ని
గడుపుతాము. కాబట్టి మనం ఇద్దరము కలసి ధర్మానికి కట్టు
బడి ఎక్కడికైనా వెళ్ళవచ్చు. ఆక్షేపించే జనులకందఱకీ
మనం మార్గదర్శకులం కావాలి. ఇంకా మీఅమ్మగారిని
కూడా కనుక్కునిరా పోసి' అని సుందర మనెను.

'మీరు చెప్పినదంతా నాకు తెలిసింది. లేవండి వెడదాం'
అని స్వరాజ్య మనెను. ఇద్దఱు బయలుదేరిరి. కాలవవడ్డున
నేకాంతస్థలమునకు వచ్చిరి.

'ఇంక నాలుగు రోజులే లాగుంది మీరుండేది' అని
స్వరాజ్య మనెను.

'మీఅమ్మ నిన్నుకూడ తీసుకురమ్మంది. బొమ్మలనోము
పట్టిస్తుందట'

'సన్ను తీసికెడతావా?'

'మీనాన్నగారితో రేపుచెబుతాను'

స్వరాజ్యము ముఖమున మందహాసరేఖలు తాండవించి నవి. ఆవేళ వాడుకప్రకారము చదువుకొనుటకు సత్యనారాయణగారు వ్రాసిన 'బిచ్చగాడు' అను నవల వ్రాతప్రతిని తెచ్చుకొనిరి. ఆనవలలో చాలభాగ మిద్దఱు నింటివద్దనే చదువుకొనిరి. మిగిలిన పుటలను స్వరాజ్యము చదువుచున్నది.

'భగ్నస్యాత్మకమైన ఈ కావ్యములో మీ నాన్నగారి కవి తాప్రతిభ అద్వితీయంగా గోచరిస్తుంది.' అని సుందరమనెను.

ఔ నన్నట్లు సగిర్వముగా తలమెత్తి స్వరాజ్యము చూచెను.

"మనబోంట్లు మనదేశంపట్ల నెరచేర్చ వలసిన కర్తవ్యం ఈపుస్తకంలో ఆగేశింప బడింది. మన దేశంలో దారిద్ర్యానికి కారణం ఈపాటికి నీకు తెలిసిందనుకుంటాను"

"ఊ. మానన్నగారు వ్రాసినట్లు ఆర్థికసమత్వానికి మనం పాలుపడాలి."

"ఔను మనం రష్యాదేశంలో పలె ధనికవర్గాలని హింసాత్మకమైన విప్లవముద్వారా అణచడం అన్యాయం. గాంధీగారు చెప్పినట్లు ధనికులు దేశంలోని ధనానికి ధర్మకర్తలు. ధనికుల హృదయాలలో ప్రేమ ఉదారభావము పెంపొందించాలి. బీదలు పడే కష్టాలకి వాళ్ళకళ్లు అహింసామార్గం ద్వారా తెరవాలి"

"ఈవిధంగా కృషి చెయ్యాలనే సంకల్పం నాలో బలపడింది"

“నీలాంటి పిల్లని నాజీవితంలో సాయపడడానికి ఇచ్చిన మీ తల్లిదండ్రులకు నేను మిక్కిలి కృతజ్ఞులను. నీ మనురాగదృక్కులను స్వరాజ్యముపై ప్రసరించెను. దేశసేవ కోసము కలసిన ఆదంపతుల హృదయములు యందలి యనురాగమును సంధ్యాదేవి ఆకాశముమీద నొకపూపముగ వ్రాసెను. సాయంకాలపు ప్రశాంతి అందించుచు స్వరాజ్యముసుందరము లింటితోవ తీసిరి.

౫

‘ఇదుగో బావగారికి ఖద్దరుజామాను.’ అని గాజారావు స్వరాజ్యము స్వయముగా వడికిన దారము ప్రత్యేకముగా నేయించిన బట్టలు సుందరమునకు సహాయములేక సుచ్చెను.

హృదయపూర్వక మైన సంతోషముతో సుందరము ఆజామారును ధరించెను. ఆయింటిలో నందఱును క్రొత్త ఖద్దరు ధరించి చూచువారికి ఆనందమును కలిగించు నుండిరి. భోగి పండుగ నాటి పూర్వజాతీయత ఆయింటి సాసమిద్దరింపబడెను.

పెద్దపండుగ కనుము కూడస్వరాజ్యము సుందరములు హాయిగా గడపిరి. కనుము నాడు ఇల్లు బయలుదేరి వెళ్లుటకు వీలు లేకపోవుట వలన ముక్కనుము నాడు పోవుటనే స్వరాజ్యముసుందరములు బయలుదేరి సరిగా పేరంటాండ్ర బొమ్మలు

తెచ్చుకొనుటకు బయలుదేరునేరకు నేరుకొనిరి. రవణమ్మ
గారు కోడలు వచ్చునట్లు కన్నుజే నోముకు కావలసిన
యేర్పాట్లన్నియు చేసెను. పైగా నోము రవణమ్మగారి యింటి
యందే ఏర్పాటు చేయించుట మూలమున స్వరాజ్య మత్త
గారికి మామగారికి నచుస్కంబుగా యాదాతితోపాటు కలిసి
వెంటనే బొమ్మలు తెచ్చికొనుటకు వెడలి పోయెను. మాధవ
రావుగారు వియ్యంకుడు విద్యాపురాలు పిల్లవాడు కులాసాగా
నున్న సంగతి సుందరము ద్వారా తెలిసికొనెను.

నోము సక్రమముగా జనుగు చున్నది. రవణమ్మగారి యిల్లు
పేరంటాండ్రితో కలకల లాడుచున్నది. పేరంటాండ్రులు
తమతమయిండ్లకు వెడలిపోవునపుడు రవణమ్మగారు సుంద
రము మాధవరావుగారు స్వరాజ్యముచేత పూజపాటలు
పాడించి సంతోషించు చుండిరి. కోడలు కొడుకు నింటిలో
మసలు చుండ మాధవరావుగారు తమమనస్సున కేనో పెన్స
తృప్తి కలిగినట్లుగా సంతోషించు చుండిరి.

ప్రతిరోజు మధ్యాహ్నము స్వరాజ్యము భాగవతము చదు
వుచుండెను. తల్లికి బాగుగా వర్ధమగునట్లు సుందరము వ్యా
ఖ్యానము చేయుచుండెను. మాధవరావుగారు కూడ తరచు
భాగవతశ్రవణమునకు హాజరగుచుండిరి. స్వరాజ్యము వచ్చి
నప్పటినుండియు రవణమ్మగారు రాల్పముమీద నూలు
వడకుట నేర్చుకొనుచుండెను. సుందరము మూడు క్రొత్తరాల్ప
ములను కొనెను. ప్రాతఃకాలము సుందరము స్వరాజ్యములు

మామూలుగా దారము వడకుచుండిరి. ఇంతలో బొమ్మల నోము కూడ పూర్తియయ్యెను.

సుందరము క్రిందటి ఏప్రియల్ నెలలోనే బి. ఏ., పరీక్ష లో నెగ్గెను. అతనికి ఉద్యోగమేమియు చేయవలెనని లేదు. మాధవరావుగారు కూడ ఈవిషయములో కుమారు నేమియు నిర్బంధించలేదు. రవణమ్మగారు తనకుమారు డేదైన పెద్ద యుద్యోగము చేయవలెనని అనుకొనెను. కాని ఉద్యోగము చేసిన దూరదేశములకు పోవలసి వచ్చునని కుమారుడు చెప్పటచేత నామె కుమారుని వదలి యుండుట కిష్టపడలేదు. అందుచేత సుందరము తనస్వగ్రామ మందే యుండ నిశ్చయించుకొనెను. ఆయూరి వారందఱకు సుందర మనిన పంచ ప్రాణములు. పిల్లలుమొదలు పెద్దలవరకు నతడనిన మంచి భక్తి. మాధవరావుగారు ఆస్తిపరులు. వారు దానధర్మములకు వెనుదీయరు. అందువలన నాయూరివారి కందఱకు వారు తలలోనాలుకవలె మెలగుచుండిరి. ఆయూరిలో నే తగవు వచ్చినను మాధవరావుగారే పరిష్కరింతురు. కోర్టుల కెక్కుట మూలమున న్యాయము లభింపదు సరికదా వృథా ధనవ్యయ మగునని మాధవరావుగా రాయూరిలో సందరకు నచ్చచెప్పిరి. అందువలన నన్నివ్యవహారములును నాయూరి లోనే పరిష్కరింప బడును. ఆయూరిలో కాకర్లపూడి విజయ రామరాజుగారకు ఒక రాజుగా రున్నారు. ఆయనకు మాధవ రావుగారికి ప్రాణస్నేహము. ఈ ఇద్దరు తమకు కలిగినదానిని

తని ఇతరులకు పెట్టుచు నాయూరిగౌరవమును కాపాడుచుండిరి.

సుందరము చిన్నప్పటినుండియు పట్టణమందే యుండి చదువుకొను చుండెడి వాడు. పట్టణమునకు వారియూరు రెండుమైళ్ళదూరమందు ఉండుట మూలమున సుందరము రోజు సైకిలు మీద పోయి చదువుకొని వచ్చుచుండువాడు. సుందరము చిన్నప్పటి నుండియు బుద్ధిమంతుడు, గుణవంతుడు నగుటచేత తరగతిలో మొదటివాడుగ నుండెడి వాడు. 'మూడవసారిము' చదువునప్పటికే అతనికి తెనుగులో మంచి యభిరుచి కలిగినది. ఉన్నతపాఠశాలలో చదువు రోజులలో నతడు పత్రికాపఠనము గ్రంథపఠనము నలవరచుకొనెను. అతడు మహాపురుషులోచితములను వరిశీలనాదృష్టితో జదువ మొదలిడెను. కళాశాలలో జేరినది మొదలతనికి మాతృ భాషాభిమాన మిరుదుడించినది. ఏదేనియుడైనను తనమాతృ భాషయందు సరళమైనజ్ఞానమును సంపాదించకముందు పర భాషాభ్యాసనమునకు దిగరాదను విషయ మతనికి అనుభవ పూర్వకముగ నాచెను. అందువలన నాతడు ఆంధ్రవాఙ్మయ మును తరచి తరచి చదువ మొదలిడెను.

కళాశాలలో నేర్చుచు విద్యయొక్క పరమార్థము నాతడు శంకింప మొదలుపెట్టిన తరువాత సతనిలో జాతీయభావము లంకురించెను. అతడు బి. ఏ, తరగతియందు ఆంధ్రమును దేశచరిత్రమును తనయభిమానవిషయముగ తీసికొని చదువు

చుండెను. మనదేశ విద్యావిషయమును గుఱించి విద్యావేత్తల
 4 యభిప్రాయముల నతడు పరిశీలనాదృష్టితో తిలకింప సాగెను.
 భారతజాతిచరిత్ర యంతయు మనము మనపిల్లల కొసంగు
 9 విద్యావిధానముమీద నాధారపడి యుండునని యతడు
 గ్రహించగలిగెను. మనజాతీయతను పిల్లలకు అనువరచు
 పాఠశాలనొకటి నెలకొల్పవలెనని యతడునుచుండెను.
 బి.యే. పూర్తియైనవెనుక నతడు వార్ధావిద్యావిధానమును
 బాగుగా తెలిసికొనెను. సత్యనారాయణగారిసంబంధమున
 నీవిషయమున నాతని జ్ఞానము పెంపొందెను.

తనయాశయముల కనుకూలవతి యైనభార్య లభించుట
 వలన నతడుదృష్టవంతుడ నైతినని మిక్కిలి సంతోషించును.
 4 జాతీయజీవితమును గడపుటకు కాని ఒక ఆదర్శమునకు సాటు
 బడుటకు కాని తనస్వరాజ్యము తనయభిరుచులతో నేర్పభవిం
 చుట వలన నతనికి మంచిసీలు కలిగెను.

బామ్మలనోము పూర్తియైన గెండుదినములలో నతడు
 స్వరాజ్యమును కలసి తమభావికార్యక్రమమును నిర్వహించు
 కొనిరి. తమస్వగ్రామమునందే యుండి ప్రజాసేవచేయుటకు
 తల్లిదండ్రుల యనుజ్ఞను పొందెను. తాను స్వరాజ్యము కలసి
 కొద్దిరోజులలో వచ్చేదమనియును నిర్మాణకార్యక్రమమును
 ప్రారంభించితి మనియు నతడు సత్యనారాయణగారికి తెలియ
 9 పరచెను.

ఆయూరిలో గ్రామచావడి, పంచాయతీబోర్డులకు కలసి
 పెద్దభవనము కట్టబడియున్నది. గ్రంథాలయము మాత్ర

మాయూర లేకుండెను. అందుపలన సుండరము కవులవద్ద నుండియు శ్రీంధకర్తలవద్దనుండియు మొదట పుస్తకములను సేకరించెను. విలువగల పుస్తకముల నాతడు గ్రామస్థుల వద్దనుండి ధనమును పోగుచేసి తెప్పించెను. జనసామాన్యము చదువుకొనుటకు పీలుగా నుండు పుస్తకముల నతడు ప్రత్యేకముగా తెప్పించెను. ఈగ్రామచావడి నానుకొని రెండుపెద్ద వసారాలు కలవు. ఒక్కొక్కవసారాకు 25 రాత్నముల చొప్పున నత డేబది రాత్నములను తండిగారిని ధనమడిగి చేయించి యారాత్నముల వసారాలలో నుంచెను. తీరుబడిగా నున్నకాలమున నూరిలోని స్త్రీపురుషులందఱు సక్కడకువచ్చి దారము తీయుట నేర్చుకొనవలెనని చాటింపించి తానును స్వరాజ్యమును స్వయముగా నింటింటికి దిరిగిప్రచారము చేసిరి. ఆంధ్ర పత్రికల ప్రతులు రెండు తెప్పించి స్త్రీలకు పురుషులకు చదువు కొనుటకు వేరు వేరు ఏర్పాటులను గావించిరి.

౬

‘అమ్మ. ఊ! అమ్మ. ఉన్’ అని ఒకముసలమ్మ ఆయింటి పంచాదిని మూలుగు చుండెను. స్వరాజ్యము చూచి దగ్గరకు వెళ్ళెను.

‘ఏమి ముసలమ్మా’

‘ఎవరమ్మా తల్లి నువ్వు?’

‘మూలుగుతున్నావే మమ్మా’

‘ఏముండుమ్మా! బాధ. అకలి. చూచేదక్కలేదు’

ఇంతలో నాయుంటినుండి ఆస్త్రీ అచ్చటకు వచ్చెను.

‘ఏమిటమ్మా! కాటికికాళ్ళు చాచుకున్నావేమీ నేరాలు చేపుతున్నావు. ఈవిడవను! తీర్పుగ త్రేలా బయలుదేరింది. అని యామె స్వరాజ్యమువైపు చురచు చూచెను.

‘ఈముసలమ్మ మీ కేమిపు తుండమ్మా’ అని స్వరాజ్య మడిగెను.

‘చస్తే దేయ్యమవుతుంది. ఆగొడవంతా నీకెందుకు? వెళ్ళు. వెళ్ళు’ అని ఆవిడ గద్ది చెను.

‘పాపం ఆకలిగా ఉండిలమ్మా!’ అని స్వరాజ్య మనెను.

‘తెగులు. ఆకలిలేదు. ఏమిలేదు. అస్త్ర గానం మమ్మల్ని వేపుకు తిండానికి’ అని యామె మనెను.

‘అదేమిటమ్మా! చూడుపాపం తడారుకుపోయిన నోరెలా చప్పలిస్తోందో!’ అని మంచముదగ్గర చెంబులోనున్న నీళ్లను ఆముసలమ్మ గొంతుకలో స్వరాజ్యము పోసెను. ఇంతలో నిరుగుపోరుగు వారందఱును చేరిరి. ఆస్త్రీ యాముసలమ్మ కోడలని, ఆముసలమ్మను తిన్నగా చూడదని కొడుకుకూడ తల్లిమాట ఎత్తడని, ఇరుగుపోరుగువా రన్న మాటవలన స్వరాజ్యమునకు దెలియవచ్చెను.

ఇంతలో నాముసలమ్మ కుమారు డచ్చటికి వచ్చెను. స్వరాజ్య మతనిని తెలిసికొని ‘ఎంనాయనా! చిన్నప్పటినుండి

అన్యక్షాల్లు పడి పెంచినతల్లిని వృద్ధావస్థలో తిండిపెట్టక
ఇలా చనినతావా నాయనా! అనియెను.

‘ఏమిటమ్మా మాయించి దగ్గర ఈగొడవ. వెళ్లండి. వెళ్లండి’
అని అసలు దుండలను గదిమె : ‘అదికాదు నాయనా ముసలి
తనము విచ్చినది. ఇంకాట్టేలం బ్రతుకుదు ఇలాంటప్పుడు
పాపం మీఅమ్మని ఉసురు పెట్టడం న్యాయమా?’ అని స్వరా
జ్యునునెఱ ఈమాటలను చినుచున్న ప్రికింటి యతడు
అమ్మ నూనెరావు గాడికోడలని అతఃశ్రవణలో చెప్పెను.
మాధవ రావుగారి వయస్సు ముతసజీవనోపాధి ఏర్పడెను. ఈ
సంగతి మాధవరావుగారికి తెలిసి శనగతి మేమగునోయని
అతడు భయపడినా, తాను చేయుచున్నది పొరబాటనియు
భార్యచెడ్డమూటలను విసి యాట్లు చేయుచుచుంటిననియు నిక
ముందు తనతల్లిని తన్నగ జూచుకొందు సనియు నీవిషయము
మాధవరావుగారికి తెలియసేయవద్దసియు నతడు స్వరాజ్య
మును బ్రతిమాలెను. స్వరాజ్యము దగ్గరనుండి అనుసలమ్మ
కోడలుచేత ముసలమ్మకు నన్నము పెట్టించి యక్కడనుండి
మళ్ళీయొకయింటకి వెడలెను

స్వరాజ్యము మధ్యాహ్నము రేండుగంటలకు బయలుదేరి
ఆవీధిలోనున్న ప్రతయింటకి పోయిస్త్రీలకు కలసికొను
చున్నది. స్త్రీలవిధులు, స్త్రీల విద్యనేర్చుకొనుటవలన గలుగు
లాభములు గృహములను ఆరోగ్యవంతముగను అందముగను
పెనర్చుకొను మార్గములు వాండ్రకామె చిన్నచిన్నకథలవలన

మొదలు.

అనంతరము

ఉపన్యాసములవల్లను పాటలవల్లను తెలియ జేయుచుం
డెను. ఈవిషయములకు సంబంధించిన పాటలను ఆమె తన
తండ్రిగారిచేత వ్రాయించి తెప్పించెను. ఆమె ఒకసదియిల్ల
ముందు నిలిచి కంఠమెత్తి ఒకకాతీచుగీశుని పాడును.
అక్కడ కంగలును జేగుదురు. నిప్పుడు వాటితో నామె
కాలము వృధాగాపుచ్చరాదనియు రాట్నములమీద దార
ము వడుకవలెననియు చదువుకొనవలెననియు జెప్పుచుండును.
గ్రామచానడివద్ద ప్రత్యేకముగ స్త్రీల కొఱ కేర్పాట్లున్న
వనియు నచటికివచ్చి రాట్నములవలన నేర్చుకొనవలయు
ననియు జెప్పుచుండెను. అప్పుటి కలుమగంట లయ్యెను.
అందువలన స్వరాజ్యము ఆవేశకు తస్మాదాచారమును ముగించి
యింటికి వెడలెను.

స్వరాజ్య మింటికి వెడలునప్పటికి సుందరము వీధియునుగు
మీద కూర్చుండి వీధిపాటకు పోయి మాట్లాడుచుండెను.
సుందరము స్వరాజ్యమును చూచి 'సూనాన్నగారు నాకిసిన
పాటలు వీళ్ళకి తప్పి వీళ్ళచేత పాడదామని. వీళ్ళు నేర్చుకుంటా
రుట' అనియెను. 'ఏమయ్యా మీ రేమి పాటలు పాడగలరు?'
అని స్వరాజ్యముడిగెను. బొబ్బిలిపాట, కాంభోజరాజకథ,
బాలనాగమ్మకథ, కావమ్మకథ, గలాంటివన్నీ పాడరానాండి'
అని యాపాటకు లనిరి. 'ఈవేళకాత్రీ బాలనాగమ్మకథపాడి
ద్దామాండి' అని స్వరాజ్య మడిగెను. 'ఏమోయ్ అలా
అయితే ఈరాత్రికే ఉండిపోండి' అని సుందర మనెను. 'సరే

నండి' అని యాపాటగాండ్రినది. 'మఱి మీ పాటల సంగ
తేమిటి? ఈ ఊళ్ళో మీరు కాశరం ఉండిపోవాలి. ఈ అడ
వాళ్ళిద్దఱు ఎచరు?' అని సుందరమడిగెను. 'ఇదినాభార్య ఇది
నాచెల్లెలు.' అని 'యా పాటగా డనెను. 'సరే! నీమీద
అధారపడి ఇంకా ఎవరున్నాడు?' అని సుందరమనెను. 'ఇంకె
వరు లేరండి' అని యతడు జవాబుచెప్పెను. 'సరే మీరు
ముగ్గురు ఇక్కడ ఉండిపోండి' ఈఅమ్మాయిగారు మీకు
పాటలు పాడడం నేర్పుతారు. నువ్వు చదువుకున్నావా?'
అని సుందర మడిగెను. 'కొంచెం చదువుకున్నానండి' 'సరే
మీకు చదువుకూడ చెప్పుతాం. పాటలునేర్చుకొని మీరు
ఈఊళ్ళో పాడుతూ ఉండాలి. తెలిసిందా. అని సుందరమడి
గెను. వారొప్పుకొనిరి.

స్వరాజ్యము తనప్రచారానుభవములను సుందరము
నకు చెప్పెను. 'నేను మనఊళ్ళో చదువను వ్రాయను
బాగుగా నేర్చిన వాళ్ళల్లో కొంతమంది మాఖ్యుల్ని కలిసి
కొన్నాను. ఎప్పుండి రాత్రినుండి వాళ్ళందఱకీ గ్రామసేవ
చెయ్యడానికి తగిన తరఫీజు ఇస్తాను. తరువాత వాళ్ళద్వారా
మనఆశయాలని గ్రామంలో వ్యాపింపజేద్దాము' అని
సుందరమనెను. 'నేనుకూడ స్త్రీలలో పరిచయం కలుగచేసు
కున్నతరువాత వాళ్ళకికూడ ఇటువంటి శిక్షణ నిస్తాను.
కాబట్టి ఈశిక్షణ కార్యక్రమని కానాన్ని బాగా తెలిసికోవాలి.'
అని స్వరాజ్య మనెను. తరువాత నిర్దేశము కలిసి షి గారునకు
వెళ్ళి వచ్చిరి.

“అంబ! అంబ! గాబూ! ఇలా వయచేళ్లా లేమండి పొద్దు
పై” అని రాత్రి బాలనాగమ్మ వక్షచికిర పాటుకును నుండ
రమూను స్వరాశ్రితును పలుకరించెను.

‘ఏమోపేక్షో!’ అనుభవించినవాడికి ఏదో కొంత సవ చుక్కా
మని. సరే. ఇంక ఈ వేదమునికి పిగారు మా ముంతియోనే ఉండి
పోవాలి.

‘ఎందుకంటి? పగలుకచ్చి నాటలు నేర్చుకొని పచ్చేస్తా
మండి. ఇక్కడ మూలకల్లెలోనే ఏకాంతం చలి వంతుమంటూం’

‘అల్లాకాదు. ‘స్లిష్టపాట’ అనే పాటని ఉనిడమీకు నేర్పు
తుంది. నైగా మీరు వేరే చంకా పెంకా పని లేకుండా
చదువుకోతూ పాటలు నేర్చుకుంటూ ఉండవచ్చు. అంచేత
మీరు మాయింటలోనే ఉండిపోవాలి’ అని సుందర మనెను.

‘తమకు దాహిస్తావు. మేము మాదిగాళ్ళము బాబూ.’ ‘నూ
కలాంటి పట్టింపూలేవు సరికదా ఇందుకు మాయింట్లో ఎవ్వ
రూ అడ్డుచెప్పరు. నూలచూదిగలను వేరుచేయడం తప్పని తెలి
సుంటే కూడా వాళ్ళవిషయంలో మనంచేసిన తప్పులు దిక్కుకో
కుండా ఉన్నమాటలు చెప్పకంవల్ల లాభంలేదు. అంటరాని
తనం పూర్తిగా పోగొట్టిపోయానికి మేము వెతుకం. నేయ్యం”
అని స్వరాజ్యము చెప్పినది.

'చిత్తం: నడవండి: మేము వస్తామా శరణ్' అని హరి
నొక పదిహేనేళ్ళ వయస్సులో

ఇంతలో నింతకు వెనుక సుందరముతో మాట్లాడిన హరి

జనుడు మఱికొందఱను పిలచి 'ప్రతియింటికి పోయి ఇంట్ల
ముందు లోపల శుభ్రముగా చేసకొనండి. లేకపోతే మాధవ
రావుగారి అబ్బాయిగారే వచ్చి తుడుస్తున్నారు' అని చెప్పు
డని కబురంపెను. అందువలన నెవరి యి క్షమించు వారు
తుడుచుకొన మొదలుపెట్టిరి. సుందరమీ సంగతి గ్రహించెను.
హరిజనుల సందఱను ఒక చోటునకు రమ్మని కబురంపెను. అంద
ఱును వచ్చిరి: అప్పుడు సుందరము వారితో నిట్లు చెప్పెను. మీ
రందరూ 'ఇంటా బయటా శుభ్రంగా ఉంచుకోవాలి. ముం
ఠోళ్ళ విజయరామరాజుగారు మీ అందఱకీ ఇంటింటికి ఒక
రాత్నం ఇస్తామని చెప్పారు. రాత్నాలు తమరుచేయుచు
డం రేపు మొదలుపెట్టుతున్నాం. మీరందఱు ఇంటిముందు
వెనుక కాళీ ఉన్న చోట్లా దబ్బుకట్టి సత్తి మొక్కలు నాలు
కోవాలి. ఈ ఠోళ్ళ కాస్తా డబ్బుండి తమదబ్బుకి తాము పెట్టు
బడి పెట్టుకొనేవాళ్లు వాళ్ళ రాత్నాలమీద తీసిన దారం
మీలో బీకవాళ్ళ కందఱకీ నేయించి ఇచ్చే ఏర్పాటు చేస్తు
న్నాం. మీకు కూలీ నాలీ లేని రోజులలో దారంతీయించి
కూలియిస్తాం. ఈ రోజులగాయతు మీకింకో గాయం చేస్తాం.
మాయంటిదగ్గర కొన్ని బస్తాలవస్తు నిలనవేశాము. మీకు
ఆవస్తు చవకగా కొలుస్తాం. మీకు ఒకనాడు డబ్బు లేకపోతే
మేము వస్తు ముందు ఇస్తాము. అవి మీకు దంపుకుని తినాలి.
తరువాత మీరు తీర్చుకోవచ్చు. బొత్తిగా కూలినాలి చేసుకో

తేని వేరవాళ్లును గురికేనే నిర్యాం ఇస్తాం: రాత్రివేళ మీ కందరికీ చెదువు చెప్పుతాం. కాబట్టి ఈసాయాలన్నీ మీరు పొందండి. మీలో కొంతమంది కల్లు త్రాగుతున్నారని తెలిసింది. మీరు పూర్తిగా కల్లుత్రాగడం మానెయ్యండి. లేక పోతే మీరు ఎప్పుడో ముట్టడిండ్డమ!

“చిత్తంబాగా దొరగాడు చెప్పిస్తున్నాడు” అని హరిశ్చంద్రులందఱు సమాధానము చెప్పిరి. సుందరము స్వరాజ్యములు వారికందరినకు సేవిచ్చి యింకినచ్చిరి.

‘అక్కా! బావా నువ్వు ఎక్కడి కెళ్ళావో? అని రాజా రావు సుందరము స్వరాజ్యములు వచ్చినప్పుడుకి వీధిఅడుగు మీద నిలువబడి యడిగెను.

‘ఎప్పుడు వచ్చావరా? మీరు’ అని స్వరాజ్యమనెను.

‘ఇప్పుడే వచ్చాం అక్కా. మళ్ళీ ఇంక నేనూ అమ్మా కూడా ఇక్కడే ఉండిపోతాం. బానగారు ఇక్కడ వార్ధాబడి పెడతారుటకాదూ?’ అని రాజారావనెను.

‘సీకెవరు చెప్పారురా?’ అని స్వరాజ్యమనెను.

ఇంతలో స్వరాజ్యము మాట విని సత్యనారాయణగారు కమలమ్మగారు వీధిలోనికి వచ్చిరి: సుందరము స్వరాజ్యములు కమలాసత్యనారాయణగారలకు నమస్కరించిరి. అందఱు నింటిలోనికి వెళ్ళిరి. భోజనమునకు వేళ యగుటచే సందఱు భుజించిరి.

సుందరము గదిలో నుండగా స్వరాజ్య మక్కడికి వచ్చెను.

“నిజంగా నీసాయం లేకపోతే నేను ఏకార్యక్రమం చేయ లేకనే పోదును. నీవు నాకు అమూల్యమైన తోడ్పాటు చేస్తున్నావు”

“అదేమిటి! అలాంటున్నారు! మానాన్నగారు ఒప్పుకుని వచ్చారనేనా”

‘ఔను. నిజంగా దీనికంతటికీ నువ్వేగా కారణం: మనం తలచుకొన్న వార్ధాపాతశాల పరగడానికి ఏమీ అడ్డు లేదు. అప్పుడే తక్కినయిద్దరూ ఉపాధ్యాయులనీ కూడా ఏర్పాటు చేశారుట. రేపు జూన్ లో పాతశాల పారంభిద్దామన్నారు మీనాన్నగారు. నువ్వు నా అవృష్టానివి’

“అయితే మీరు నాకేమవుతారో అది కూడా చెప్పండి మిత్రీ”

‘నేనా! నువ్వు నాకు చేసిన చేయించిన మేలుకి సరి చేయ లేనివాడిని”

‘మేము నిజంగా మేలు చేశాం అంటున్నారు కనుక దానికి పనికి మీరు మేలు చేసే మార్గం ఒకటుంది. చెప్పమంటారా?’

‘తప్పకుండా చెప్పు. ఆమార్గాన్ని అవశ్యం అవలంబిస్తాను’

‘అయితే మళ్ళీజన్మలో కూడా నాహృదయాన్ని పాలిం

చండి.’

సుందరము పని తోచు గాగపరిపూరితమనస్కుడయ్యాడు.

అతడు స్వరాజ్యమును తన దొహలువునతో చేరదీసి హృదయమున కల్తుకొనెను.

స్వరాజ్యము సుందరముల కార్యక్రమము తీవ్రముగ కొనసాగుచున్నది. స్వరాజ్యముగా గారు మణియుద్ధము ఉపాధ్యాయులు కలసి వార్తాపాతశాల ప్రారంభించి. మాధవరావు గారు పాతశాలకు కంపలసి యేర్పాట్లన్నియు తమయింటి నాసియున్న 10 ఏకక బాలు మామిడివీటలో చేసిరి. ఉత్తిలోని పిల్లలందఱు సీపాతశాలలో చదువుకొను చుండిరి.

తొంకరి మొగలు మెరయు నప్పటికి సుందరము స్వరాజ్యముల కార్యక్రమముల నెఱుంగవైపునకు పోయియులవైపునకు మళ్ళినది. మేలుకను ఎత్తుములను రైతులకు లిందజేయుటయేకాక ప్రతిపాలమునందును ప్రతిదొడ్డియందును ప్రతి గింజలను చల్లించిరి హరిజనవాడలో ప్రతియింట ప్రతి మొక్కలు నాటబడినవి : ఇవికాక కూరపాదులు పూల మొక్కలును కూడ ఉరతట పొడచూపినవి. శ్రావణమాసములో స్వరాజ్యమునకు నోము సందడి కొంత తగిలినను సుందరమునకు మిక్కిలి సాయపడెను. సుందరము నడుపుచున్న గ్రామ నేవకుల శిక్షణా పాఠములు జరుగుచున్నవి. స్వరాజ్యము 'కల్లుపాట', 'కాంగ్రెసుకిధ' అను రెండు పాటలను హరిజన గాయకులకు పూర్తిగా నేర్పెను.

భాద్రపదశుద్ధచతుర్థినాడు ఇంటింటను విఘ్నేశ్వరపూజలు జరుగుచున్నవి. ప్రజలు తలచుకొన్న జాతీయకార్యక్రమము

మొదలు.

కొనసాగింప వలసినదని అనాడుచి వారందఱు వినాయకుని

ధ్యానించిరి. సుందరము వద్ద శివణ నొందఁచున్న గ్రామ

సేవకుల నాటకమండలి దసరా నాడు మొదటినాటకమును

ప్రదర్శించిరి. స్వరాజ్యము దీపావళి నాటికి సశ్వనారాయణ

గారు వ్రాసిన 'పెరుగుపడుచు' అనునాటకమును ప్రీతిచే

చదివించి ప్రదర్శనము జరిపెను. దీపావళిగారిరాత్రి ఆయా

రిలో నెవ్వరును చుందుగుండు సామానులకు ధనవ్యయము

చేయకుండునట్లుకట్టిడిచేయబడినది. ఊరంతయు కలకల లాడు

నట్లు దీపములు వెలిగింపబడినవి. భజనల నాటకము పాటలు

ప్రజలకు వినోదమును కల్పించెను.

తైతులు పొములోనూడ్చిన సస్యములు పెరుగుచున్నవి.

గ్రామములోని జనులలో జాతీయభావములు పెంపొందు

చున్నవి. ఊరిలో శుచి శుభ్రత ఆరోగ్యము వృద్ధి నొందు

చున్నది. ధనవంతుల హృదయములలో బీదలపట్ల దయాధర్మ

గుణములు అతిశయించుచున్నవి. రాత్రిపాఠశాలలమూలము

న గ్రంథాలయము మూలమున జనసామాన్యమునందు

జ్ఞానజ్యోతి వెలుగ సాగినది. స్వరాజ్యసుందరముల పవిత్రాను

రాగముతోపాటు వారి నిర్భాగకార్యక్రమమును సునిశ్చల

భావము దాల్చుచున్నది.

౮

సుందరము మామిడితోటలో క్రిందకు వంగి వ్రేలాడు చుండిన ఒక మామిడికొమ్మ మీద కూర్చుండి సంతోషముగా కాంతాలను దీక్షగా తిలకించు చుండెను. స్వరాజ్యము నచ్చి కొమ్మదగ్గరి వెనుకకైపు నిలువబడెను. సుందరము చేయూత నిచ్చి స్వరాజ్యమును కొమ్మమీద కూర్చుండబెట్టెను.

‘మీకొక్క మంచిసంగతి చెప్పనా? చాలామంచిది.’

‘ఏమిట! నాహిందీషరీక్ష సంగతేనా?’

‘అది సరే! మీరు మధ్యమషరీక్షలో నెగ్గడం మా కెలా గున్నా మీరుగొప్పకాదుకా? అదికాదు. మనవానికోత్సవం మాఘశుద్ధపక్షికాదశినాడుకాదు? ఆవేళేకా మనం నిగ్మాకార్య క్రిమం ప్రారంభించింది?’

‘అవును. ఆవేళే! ఇంక నెల సుమారుంది మనవాని కోత్సవం’.

‘ఈసరాటు మాఘశుద్ధ పక్షికాదశి, జనవరి 26 స్వాతంత్ర్యదినం డెండుకిలసి సచ్చాయి.’

‘అలాగా! నిజంగా మంచివార్త చెప్పవు? తాగీళ్లపట్టిక ముంచేవా?’

‘హేను. మనం వానికోత్సవానికి కావలసిన ఏర్పాట్లన్నీ ప్రారంభించాలి. కార్యక్రమం నిర్ణయించడానికి లేపు సభ చేద్దామా?’

‘తప్పకుండా. అయితే ఒక్కమూలనువ్వు గాంధీమహాత్ముని నిర్మాణకార్యక్రమాలశాలు వకుసగా చెప్పి మనం అన్నీ కొనసాగిస్తున్నామో లేదో చూచుకుందాం’

‘మొదటిది వివిధజాతిమతసామరస్యము’

‘సరే. ఆవిషయంలో గ్రామంలో చేరువలసినది నాటకముల ప్రచారం ద్వారా సాగుతోంది. మనం సర్వమతసారాంశాల ఆత్మీయతని గుర్తించి పాటుబడదాం’

‘రెండవది అస్పృశ్యతానివారణం. ఈవిషయంలో మన గ్రామం మార్గదర్శకం అయిందని చెప్పవచ్చు ననుకుంటాను’

‘నిస్సందేహంగా. దైవ వశాత్తు ఈసమస్య మనడేశ్లో మానాన్నగారు మీనాన్నగారు విజయరామరాజుగార్లమూ లాన త్వరలోనే పరిష్కారమయింది. లేకపోతే ఎంతో పాటు పడవలసివచ్చును’

‘మూడవది మద్యపాననిషేధం’

‘ఇంకా కొందఱు త్రాగుతున్నట్లు వీరయ్య చెప్పాడు. నేను రాజుగారితో మాట్లాడాను. మనడేశ్కి పదిమైళ్ళ దూరంలో ఎక్కడా కల్లుపాక లేకుండా కల్లుగియ్యకుండా కట్టడి చేసి కల్లువృత్తిమీద బ్రతికేవాళ్ళకి తాటిబెల్లం వండడం నేర్పించడానికి ఏర్పాట్లు చేస్తామన్నాడు. అదిజరిగితే మనం నెగ్గినట్టే. వార్షికోత్సవం నాటికైనా జరగాలిది.’

‘నాలుగవది ఖద్దరు’

‘సరే! ఇప్పుడు చాలమంది ఖద్దరు కడుతున్నారనుకో. ఇది

గో వైత్రమానం నాశని పోతేయః సా ప్రత్తి వెలుస్తంది. దాంతో
 తో స్వయంపోతీయ విదానమిద ఇద్దరు తయారవుతుంది.
 'అరగ్రామపరిశ్రమలు అయినవని'

'ఈ ఏడాది మనం పరిశ్రమల విషయంలో కృషి చెయ్యాలి.
 చేతికాగితపు పరిశ్రమ దంపుడువియ్యం తేనెపట్టు పరిశ్రమ
 బుట్టలు చాపల అల్లిక, ఇంకా గ్రామానికి కాపలసిన పరి
 కరాలన్నీ తయారయ్యే ఏ గొట్టు చెయ్యాలి. ఇది ప్రత్యేకం
 గా ఒక ఆరునెలల కార్యక్రమం'

'ఆరవది గ్రామపరిశుభ్రత ఇంతవరకు పూర్తిగా నెరవేరి
 నది ఇదే.'

'తరువాత విద్యావిషయము. సరే! వయోజనవిద్యాప్రచారము
 బాగుగా సాగుచునేయున్నది. వార్ధాపాఠశాల జరుగు
 చునే యున్నది.'

'తొమ్మిదవది స్త్రీజనోద్ధరణము'

'విద్యావ్యాప్తి బాగుగా జరుగుచున్నదికదా! స్త్రీలలో
 వివిధ శాఖలతో కూడిన సంఘము లేర్పడిచి స్త్రీలవిధులు
 స్త్రీలబాధ్యతలు తెలియపఱచి పనిచేయవలెను. ఈవిషయమై
 నీకముందు ఎక్కువ శ్రద్ధ పూసవలెను. తరువాత విషయం
 ఏమిటి?— ఆ! 'దేహపరిశుభ్రత— ఆరోగ్యము' ఈవిషయము
 కూడ మనము నూతనసంవత్సరప్రచారకలో చేర్చవలెను.'

'పదకొండవది రాష్ట్రాభివృద్ధి'

'ముందు మనము అభ్యసించుచున్నాముకదా! డిగ్రీలో
 ప్రతి స్త్రీ పురుషుడు మాతృభాషయందు బాగుగా చదువను
 వ్రాయును నుట్టిదను నేర్చిన వెనుక హిందీభాషావ్యాప్తిని

తప్పక చేద్దాం. అన్నట్లు ఎంతటి బాపము వారభ్యసించుట పండ్రెండవ అంశమేకాదూ'

'జేను. పదమూడవది ఆధికసమశ్వాస... ఈ పాటలపనుట'

'ఈవిషయంలో మనం సాధ్యమైనంతవరకు పాటుబడుతూనే ఉన్నాం. ఇప్పటికీ మన ఊళ్ళో తిడిబట్టలేక బాధ పడుతున్న వాళ్ళెవ్వరూ లేరని మనం ఆశ్చర్యపోవాల్సింది. చెప్పకో వచ్చు'

'అదుగో చూడండి. ఆమామిడి ఆకులనుభవించండి తొంగి చూస్తున్నాడు చందమామ.'

'ఇదిగో చూడండి. ఈమామిడి కొమ్మలమీద ఎవరో అమ్మాయి కూర్చుని—

'ఊ—కూర్చుని—చెప్పండి. ఊరుకున్నారే! ఏంచేస్తోంది'

'భారతజాతిస్త్రీలు ఏమిచెయ్యాలో అది చేస్తోంది'

'అంటే?'

'తనభర్తకి సహధర్మ చారిణిగా ఉండడం. తనజాతికి సేవ చెయ్యడం'

కొంతసేపు సుందరము స్వరాజ్యములు. మానము వహించిరి. వార్ధాపాతశాలలోని పిల్లలు భోగములకు రమ్మను ఘంట మోగినది. స్వరాజ్యము సుందరములు కూడ ఇంటికి బయలుదేరిరి.

మరునాటినుండి సుందరము స్వరాజ్యములు వార్షికోత్సవ కార్యమునందు నిమగ్నులై యుండిరి. కొంతయు బ్రహ్మాండమైన వేడుకతో ఆరోగ్యసూత్రానుసరణముగా నలంకరింపబడుచున్నది.

జనవరి 26వ తేదీ వచ్చినది. స్వరాజ్యము సుందరములు
దీక్షతో నాటికార్యక్రమమును కొనసాగించుచుండిరి.

ఆయూరిలో నెక్కడ చూచినను కోలాహలముగ నున్నది.
పతియింట జనులు ఖద్దరును ధరించి జాతీయపతాకముల
పన్నిచోట్ల నెగురవేసిరి. స్వాతంత్ర్యదినోత్సవ ప్రాముఖ్యతను
సుందరమువద్దను శిక్షణనొందిన గ్రామసేవకులు ప్రజలకంద
అకును దెలియజేసిరి. స్వరాజ్యము స్త్రీలసంఘము సమకూర్చి
వారికి స్వాతంత్ర్యప్రమాణపత్రమును చదివి యందలి విషయ
మును బోధచేయుచున్నది.

సాయంకాలము విశాలమగు నాయూరి గ్రామకంఠములో
బహిరంగసభ ప్రారంభమైనది. ఆకాశవీధిలో స్వేచ్ఛగా
నెగురుచున్న భారతజాతీయపతాకము నీడకింద నాయూరి
జనులందఱును స్వాతంత్ర్యప్రమాణము తీసికొనుటకు సమ
కూడిరి. ప్రజలందఱును ప్రమాణమును యధావిధిగ తీసికొనిన
తరువాత సుందరము జాతీయపతాకమును తనచేతధరించి "ఇది
మొదలు మేమందరము భారతజాత సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము సం
పాదించుకొనుటకు నిర్మాణకార్యక్రమమును హృదయపూర్వకముగ
కొనసాగింతము" అని దేశభక్తిపూరితహృదయముతో నుచ్చ
రించెను. ఆపవిత్రజాతీయప్రమాణమును ఆసభలో వేలకొలది
జనులు ముక్తకంఠముతో నుచ్చరించిరి. స్వరాజ్యము భారత
మాతకు మంగళగీతిని పాడినది. రాజారావు తనచిన్నచేతు
లను జోడించి జాతీయపతాకమునకు సమర్పించెను.

ప్రజలందఱును

స్వాతంత్ర్యము

మనసు ఫౌండేషన్
పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA 104B/35
పుస్తకం పేరు	గిరిమయం
తారీఖు	25-10-24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	45
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Habeeba
పేజీలు విడదీసినది	Habeeba
స్కాన్ చేసినది	Hasanra
పరీక్ష చేసినది	lakshmi
పేజీలు పరిశీలించినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చేయబడినది	
తప్పులు	No
పరిస్థితి	good